

Őszi kalászos vetőmaghelyzet

A fémzáróási szezon vége felé járva nem nagy merészség részemről kijelenteni, hogy a 2006. év negatív előjellel fog bekerülni a magyar mezőgazdaság „történelemlékönyvébe”. Az elmúlt 50 évben nem volt ilyen csekély nagyságú az őszi kalászos fajok vetőmagszaporító területe és a fémzáróási mennyiségek is messze elmaradnak a megszokottól.

Hazánk EU csatlakozása óta tapasztalt terület és fémzáróási mennyiségre vonatkozó csökkenési tendencia annak ellenére folytatódott, hogy az elmúlt két évben fajtabemutatókon, különböző szakmai fórumokon, médiákban már kiemelt helyett kaptak a fémzáróalt vetőmaghasználat vitathatatlan előnyei. Ezek a módszerek azonban az alább részletezett adatok alapján nem elégségesek a válság rendezéséhez, további megoldások keresése vár a gabonaágazat szereplőire. Az idei ősz tapasztalatai alapján illúziókba ringatjuk magunkat, akkor is, ha a probléma fő okozóját az árugabona alacsony piaci átvételi árával magyarázuk, hiszen a betakarítást követően kialakult 33.000 Ft/tonna ár az utóbbi évek legmagasabb árának számít, mégsem nőtt a kereslet az őszi búza fémzáróalt vetőmag iránt. A kisebb vetőmagszaporító területtel rendelkező őszi kalászos fajok vetőmagja iránt ugyan nagy volt a kereslet, de ez csak az elmúlt években történt vetőmagszaporító területcsökkenés egyenes következménye volt. A rendkívül kicsi területeken nem termelt elég vetőmag 2006. évben. (pl. tritikále, rozs)

Nézzük a főbb őszi kalászos fajok idei vetőmagelőállítási tapasztalatait.

A tavalyi 43.478 hektáros szemlélt területtel szemben 2006. évben 32.278 hektár **őszi búza** vetőmagszaporítást jelentettek be szántóföldi ellenőrzésre és minősítésre. A legnagyobb mértékű csökkenést a Hajdú-Bihar, Heves, Tolna megyei térségekben tapasztaltunk. Csongrád és Zala megyében viszont nőtt a terület. A 2.500 hektáros főleg Jász-Nagykun-Szolnok megyei visszavonás és a kizárt területek figyelembevételével 28.132 hektár kapott alkalmas minősítést. 1.659 ha (5,5 %) részesült alkalmatlan minősítésben. A kizárás arány a 2005. év eredményeihez képest közel 2 százalékkal nőtt, amelynek legfőbb oka, hogy az elmúlt évek átlagánál csapadékosabb és hűvösebb volt a tél és a tavasz. A csapadékos időjárásnak, valamint helyenkénti nyári jég és viharoknak köszönhetően kizárásra került elemi kár, fejletlenség, kiegyenlítetlenség és általános kultúr állapot miatt több tábla illetve táblarész főként Békés, Csongrád, Szabolcs, Borsod és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben. A víznyomásos területeken jobban szaporodtak a különböző gyomok is. (nagy széltippan, mezei acat stb.) Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a kizárások nagyrésze vadzab fajok (*Avena* spp.) túlzott mértékű elterjedésének volt köszönhető Békés és Győr-Moson-Sopron megyékben. A jövőben nagyobb gondot kell fordítani ezen fajok irtására, mert fémzáróalaskor nem fordulhatnak elő a vetőmagtétélekben és engedményezésben sem részesíthetőek a vadzab tartalmú tétélek.

Az idej szemle időszakban is Békés megyei térségben 42,6 ha került kizárásra megdőlés miatt, melynek oka nemcsak a kedvező időjárás miatti „túl nehéz”, kített szemeket tartalmazó kalászokban és a júniusi viharokban keresendő, hanem több jó talajadottságokkal rendelkező szaporító helyen a túlzott N ellátás mellett az elvetett csíraszám megválasztása sem volt racionális.

A gyakori esők miatt a fejlett, kellő tőszámú, buja állományokban olyan mikroklíma keletkezett, amelyek kedvezett a gombabetegségek kialakulásának és terjedésének. A lisztharmit és levélrozsda mellett az idej évben szeptóriás pelyvabarnulás és fuzárium tüneteit

láthattuk gyakrabban a szaporításokban. Szántóföldi ellenőrzések során fajtától függetlenül, kétszeri védekezés után is tapasztaltunk fuzárium fertőzést, négyzetméterenként a kalászkok 3-10% volt fertőzött. A 15 százalékos minősítési határt 74,5 hektár szaporítás lépte át Vas, Heves, Csongrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben. A táblán tapasztalt fertőzések alacsony csírázóképeséget okoztak több vetőmagtételnél, mert az elsődleges fertőzés következtében aszott szemek rostálással ugyan eltávolíthatóak, azonban a szabad szemmel kevéssé látható másodlagos fertőzést mutató szemek benne maradnak a vetőmagtételekben. Az ilyen szemek ugyan csírázhatnak jobb esetben, de a csíranövény életképessége messze elmarad az egészségestől.

A tavaszi időjárás miatti víznyomásos, helyenkénti gyengébben bokrosodó állományok, valamint a nagy nyári hőség miatti szorult szemek magasabb aránya miatt a termésátlag elmarad a tavalyi évi átlagtól. A tényleges termésátlag 4.996 kg/ha, ami jó közepes termésnek számít az őszi búza vetőmagelőállításokban. A legnagyobb termésátlagot a Dél-Dunántúli térségében regisztráltunk. (5.941 kg/ha.) A Fejér-Veszprém és a Békés-Csongrád-Bács-Kiskun megyei Területi Vetőmagfelügyelőségek területén meghaladta a termésátlag az 5 tonnát hektáronként.

A kilencvenes évek elejétől fogva lineárisan csökken a táblanagyság. 1993-ban 36,3 ha, 1997-ben 22,8 ha és 2004-ben már csak 16,8 ha. 2006-ban köszönhetően a szaporító terület csökkenésének kissé nagyobb 17,1 ha.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk előtt félfő volt, hogy a magyar termelőkre majd rázúdítják a EU Közös Fajtakatalógusában található több száz kalászos fajtát. Azonban szerencsére ez nem következett be, hiszen a természetői tapasztalat szerint csak azon őszi búza fajtákat lehet több éven át gazdaságosan termesztetni hazánkban, melyet a Kárpát medencében vagy vonzáskörzetében nemesítettek és állami kísérletekben bizonyították alkalmasságukat. A Nemzeti Fajtajegyzéken található 114 fajtaból 91 fajta (+4 fajtajelölt) vetőmagját állították elő 2006-ban. Ezen kívül a 2005. évi tízzel szemben 13 fajta az Európai Unió fajtalistáján szerepel. A fajták száma hárommal nőtt 2005. évhez képest a jelentős területcsökkenés ellenére, ami nem könnyíti meg a gazdák választását. Még mindig hiányzik számukra az európai fejlett országokban jól bevált ajánlati fajtalista intézménye. A szaporított fajtaból 68 magyar nemesítésű, 45 pedig külföldről honosított illetve behozott fajta. Az előző 5 évben nőtt ugyan a külföldi fajták száma a szaporításokban (29-ről 45-re), azonban a területi részarányuk 22-25% között mozog, nem nőtt EU csatlakozásunk óta jelentős mértékben. (2002: 21,3 %, 2004: 21,9 %, 2005: 24,9%, 2006: 24,2%).

Az alkalmas minőségű vetőmagszaporító területek alapján az első 20 fajta adja a terület 74,4%-át: Mv Csárdás 7,4%, Mv Magdaléna 7,1%, Lupus 6,0%, GK Kalász 5,8%, Mv Verbunkos 5,7%, Mv Palotás 4,4%, GK Petur 4,3%, Mv Ködmön 3,5%, Mv Suba 3,3%, Mv Magvas 3,3%, GK Garaboly 2,9%, Jubilejnaja 50 2,9%, Saturnus 2,8%, GK Ati 2,8%, Mv Marsall 2,7%, GK Élet 2,5%, Mv Mazurka 1,9%, Mv Walzer 1,9%, Mv Süveges 1,7%, GK Csongrád 1,5%.

2006 október 16-ig 69.001 tonna őszi búza vetőmagot fémzároltunk. A tavalyi év hasonló időszakában 12.324 tonnával többet. Várható még időarányosan kb. 5.000-6.000 tonna fémzárólagi igény, tehát a végszám 74.000-75.000 tonna körül fog alakulni. Ennél csak 1991-ben zártunk kevesebbet őszi búzából az elmúlt évtizedekben.

A fémzárásra előterjesztett vetőmagtételek minősége kiváló 2006. év őszén. A gombabetegségek elterjedése miatt ugyan több tétel csírázóképesége nem érte el a minősítési határértéket, azonban ezeket az előcsíra eredmények alapján már nem terjesztették elő fémzárásra. A belföldi felhasználásra fémzárólag mennyiségből alkalmatlan minősítést mindössze 2.077 tonna (3,0%) kapott.

A 2004 májusától lezárt tételeknél már nem kötelező az évenkénti minőség-ellenőrzés azaz a megújító átzárás, ezért a 2004 év őszeről áthúzódó készletek nagy részét az eredeti minősítő

okmányokkal forgalmazhatták. Ennek ellenére számos vetőmag tulajdonos hivatalos vagy saját mintavétel után a tételt reprezentáló mintát bevizsgáltatta az OMMI-val, így az újabb vizsgálati eredmény lehetővé tette a tétel jobb eladhatóságát.

2006-ban 4.099 hektárra csökkent az **őszi árpa** vetőmagelőállító terület nagysága a tavalyi 4.348,6 hektárral szemben. Ennek a fajnak az elmúlt tizenöt évben csak 1999-ben volt kisebb a vetőmagszaporító területe, köszönhetően a vetésre nem kedvező 1998-as őszi időjárásnak. Az őszi búzával szembeni csekélyebb csökkenés azzal magyarázható, hogy az árunövény piaci ára kedvezően alakult az elmúlt 2 évben a külföldi megkeresések miatt. A kalászos növények közül ezen faj vetőmagja iránt volt a legnagyobb kereslet 2005. év őszén.

Alkalmatlan minősítést 1055 ha (2,5%) kapott fajkevertség (47,9%), elemi kár (9,5 %), fajtakevertség (28,6%), és fejletlenség (14,2%) miatt. A fejletlenség és elemi kár miatti kizárások az Alföldön bekövetkező csapadékosabb időjárás következménye volt. Több táblán a Drechslera teres és a Helminthosporium sativum fertőzéseket tapasztaltunk, melyek helyenként a pelyvára is áttértek. Az utóbbi két évben nagyobb számban találtunk árpaporüszöggel fertőzött kalászokat, azonban ez a betegség terjedése szakszerűen elvégzett csávázással megszüntethető.

Az 53 Nemzeti Fajtajegyzéken szereplő fajtából csak 33 db államilag minősített árpafajtából, egy fajtajelöltből és egy EU-s fajtából történt vetőmag előállítás. Sorrendben az első tizenkettő fajta, amely az alkalmas minősítésű szaporító terület 79,1 %-át adja, a következő: Rex 12,1%, Nelly 11,0%, KH Viktor 9,7%, Botond 9,5%, Candesse 5,7%, Petra 5,6%, Esterel 5,4%, Vanessa 5,0%, KH Tas 4,5%, Laverda 4,1 %, Angora 3,5%, KH Turul 3,0%. 4 fajta magyar, 4 fajta német, 2 fajta francia, egy-egy horvát és osztrák nemesítésű.

Az országos termésátlag majdnem megegyezik a tavalyi évi eredménnyel 4.875 kg/ha. (2005: 4.855 kg/ha) A termésátlagok nagyon szórta a megyék között. A dunántúli megyékben Vas és Zala megye kivételével a termésátlag meghaladta az 5 tonnát hektáronként, míg a belvízzel jobban sújtott Jász-Nagykun-Szolnok-Heves-Pest megyei Területi Vetőmagfelügyelőség térségében nem érte el a 3.700 kg/ha-t.

2006. év október közepéig fémzároltunk 13.536 tonna őszi árpa vetőmagot, mely 1.067 tonnával meghaladja a 2005. évi fémzárolt mennyiséget. (2004: 18.996,5 tonna) Információnk szerint a tavalyi évhez hasonlóan vetőmaghiány jellemezte a piacot. Így várható, hogy a jövőben nőni fog ezen kalászos faj vetőmagelőállító területe.

A lezárt tételekből mindösszesen 302 tonna kapott alkalmatlan minősítést alacsony csírázóképeség és magas áthullás miatt.

A kalászos növények közül az Európai Unió csatlakozásunk legnagyobb vesztese a rozs mellett kétségtelenül a kilencvenes évek és az új évezred első éveinek sikernövénye az **őszi tritikále**. Míg 2004-ben történetének eddigi legnagyobb vetőmagelőállítási területnagyságát érte el, addig 2006. évben ennek már csak kevesebb, mint 17 százalékán 723,4 hektáron jelentettek be szántóföldi ellenőrzésre tritikále vetőmagszaporító területet. Az intervencióra jogosult növények közül való kizárása hátrányosan érintette a piaci lehetőségeit, így a termelők költségtakarékosság miatt nem vesznek fémzárolt vetőmagot.

Idén kizárásra került 30 hektár fajkevertség, 9,3 ha szelekciós hiba, 4 hektár fejletlenség és 10,5 ha Pest megyében elemi kár miatt. A szaporításokban 11 db fajta szerepelt, melyekből 5-5 db fajta lengyel illetve német, 1 db fajta pedig magyar nemesítésű. Az első 4 fajta (Bogo 28,3%, Kitaro 20,0%, Disco 11,9% és Presto 11,2%.) adja az alkalmas minősítésű területek 71,4 %-át.

A tritikalé átlagtermése 4.045 kg/ha, amely 709 kg/ha-kevesebb, mint 2005-ben. Terméscsökkenő tényező a tritikalénál az utóbbi 3 évben megjelenő lisztharmat és levélrozsda fertőzések, mely fertőzések esetén nagy fajtakülönbségek figyelhetők meg.

A tényleges termés 2.708,8 tonna volt, amely közel 7.746 tonnával kevesebb, mint az azt megelőző évben.

2006 10.16-ig 3.083 tonnát fémzároltunk, amely a lezáratlan ókészletek fémzárolása miatt haladja meg a 2006. évi nyers termésmennyiséget. Alacsony csírázóképeség miatt 212 tonna (6,9%) alkalmatlan minősítésű lett. Csak az Alföldön termelt tételeknél fordult elő minőségi probléma a búzánál ismertetett okok miatt.

Végezetül fel szeretném hívni a figyelmet egy olyan fémzároltatási gyakorlatra, mely veszélyeket rejt mind a vevő, mind az eladó részére. Az elmúlt évek gyenge vetőmagkereslete miatt, a fémzároltatóknál nagyszámú vetőmagtétel maradt eladatlanul, így a rákövetkező szezonban óvatosságból csak konkrét vevői megrendelésre nyújtottak be Intézetünkhöz fémzárolási igényeket. A vetés közeledtével vevői nyomásra nem várták meg a hivatalos laboratóriumi eredményeket és forgalomba hozták a tételeket. Alkalmatlan minősítésű vetőmag tételek forgalomba hozatala következtében a fémzároltató és a kereskedő is vét a vonatkozó jogszabályok ellen és cselekedete minőségvédelmi bírság kiszabását vonja maga után, a vevő pedig már csak a vetés után értesül a vetőmag rossz minőségéről.

Benke Zoltán
kalászos témavezető
OMMI